

Смертюк С.В.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник: Пилипенко Т.І. Старший викладач кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ChatGPT ТА ІНШИХ СИСТЕМ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що стрімкий розвиток цифрових технологій та впровадження систем штучного інтелекту суттєво змінюють підходи до навчання й наукової діяльності загалом. Особливого поширення набули інструменти штучного інтелекту (далі — ШІ), зокрема ChatGPT та інші аналогічні системи, здатні аналізувати інформацію, генерувати текстові матеріали й допомагати у виконанні різноманітних завдань.

Запровадження ШІ значно полегшило освітній процес та дало змогу підвищити його ефективність, але водночас їхнє використання породжує низку викликів, пов'язаних із дотриманням принципів академічної доброчесності.

Академічна доброчесність є однією з фундаментальних засад функціонування системи освіти та науки, адже саме вона забезпечує довіру до результатів наукових праць. Особливого значення це питання набуває в сучасному світі на тлі активного поширення різноманітних систем генеративного штучного інтелекту, як-от ChatGPT, Gemini та багатьох інших.

Що саме є академічною доброчесністю? Стаття 42 Закону України «Про освіту» визначає, що академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

На особливу увагу заслуговує той факт, що чинне законодавство динамічно реагує на ці виклики: у Законі України «Про академічну доброчесність» до офіційного переліку порушень окремим пунктом включено недоброчесне використання результатів, згенерованих штучним інтелектом. Базові принципи та засади забезпечення доброчесності, закріплені в нормах закону, охоплюють: пріоритетність забезпечення дотримання академічної доброчесності

здобувачами освіти шляхом застосування відповідних методів навчання, виховання, стимулювання і заохочення; відкритість інформації про правила академічної доброчесності, види порушень та відповідальність за них; нетерпимість (нульову толерантність) до будь-яких проявів порушення академічної доброчесності повагу до результатів академічної діяльності (авторства) іншої особи та непорушність прав інтелектуальної власності; уникнення конфлікту інтересів [2].

Поява генеративного штучного інтелекту створила принципово нові можливості для освітньої та наукової діяльності. Сучасні системи ШІ здатні оперативно аналізувати значні масиви інформації, генерувати текстові матеріали та здійснювати високоякісний переклад. Проте, попри очевидні переваги під час пошуку необхідних відомостей, використання нейромереж водночас створює серйозні виклики для етичних норм у навчанні та науці.

Інтеграція технологій ШІ в освітній процес приховує низку ризиків для забезпечення академічної доброчесності та захисту прав інтелектуальної власності. Серед них варто виокремити такі: складність ідентифікації авторства створених матеріалів та розмежування людської праці й машинного контенту; гальмування розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей у здобувачів освіти; правова невизначеність щодо суб'єкта авторства та юридичної відповідальності за згенерований контент; імовірність використання недостовірної, неперевіреної або викривленої інформації (так звані «галюцинації» ШІ).

Закон України «Про авторське право і суміжні права», зокрема стаття 11, гарантує фізичній особі право на визнання її авторства та захист створеного нею твору [3]. Ба більше, чинне законодавство вперше запровадило концепцію права *sui generis* (особливого роду) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерними програмами. В умовах використання ШІ дотримання цих норм є критично важливим, оскільки використання чужих ідей чи машинного тексту без належного посилання на джерело або алгоритм генерації кваліфікується як порушення авторських прав та прояв академічного плагіату.

Не менш важливим є конституційний аспект зазначеної проблеми. Стаття 54 Конституції України гарантує кожному свободу наукової та творчої діяльності, а також захист інтелектуальної власності й авторських прав. [4]. З огляду на це, надмірна та неконтрольована залежність від технологій ШІ може призвести до девальвації творчої діяльності людини й нівелювання сутності самостійного наукового пошуку.

Ще одним вагомим недоліком генеративних систем є генерування

недостовірної або викривленої інформації. На ці ризики та технічну недосконалість програм ідентифікації машинного тексту звертав увагу суддя Верховного Суду в Касаційному адміністративному суді Ян Берназюк. Під час своїх виступів щодо інтеграції інноваційних технологій в академічне середовище суддя зазначив, що репресивні методи та детектори ШІ виявилися неефективними та юридично вразливими, оскільки вони технічно ненадійні, часто помиляються і породжують атмосферу страху замість довіри. Як альтернативу заборонам наукова спільнота пропонує впровадження спеціальних прозорих протоколів декларування (зокрема, механізму GAIDeT), які дають змогу чітко розмежувати власний інтелектуальний внесок дослідника та рутинні функції, делеговані алгоритмам [5].

Отже, штучний інтелект в академічному середовищі є потужним інструментом, що відкриває нові можливості для навчання та наукової діяльності, проте водночас створює системні виклики у сфері забезпечення академічної доброчесності. З огляду на це, застосування таких технологій має здійснюватися з неухильним дотриманням вимог чинного законодавства у сферах освіти, авторського права та захисту інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 15.06.2026).

7. Про академічну доброчесність : Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 13.06.2026).

8. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 13.06.2026).

9. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 12.06.2026).

10. Про академічну доброчесність, використання ШІ в науці та навчанні розповів суддя ВС у КАС : вебсайт / Верховний Суд. 2025. 1 жовтня. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1926306> (дата звернення: 15.06.2026).